

Конєва Т. М. (Полтава, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ

У статті обґрунтовано теоретичну складову дефініції «здоров'язберігаючі технології» та визначено їх місце у сучасному освітньому просторі. Запропоновано модель інтегрованого заняття з теми «Натовп», на якому узагальнено й систематизовано теоретичні знання студентів з окресленої теми, а також закріплено їх уявлення про моделі поведінки людини в натовпі під час аналізу творів живопису (Маттіас Грюневальд «Наруга над Христом») та художньої літератури (Р. Бредбері «Усмішка»). Розкрито роль здоров'язберігаючих технологій, користуючись якими викладачі зможуть формувати здоров'язберігаючі компетентності студентів.

Konieva T. (Poltava, Ukraine)

USE OF HEALTH-PRESERVING TECHNOLOGIES IN HUMANITIES CYCLE COURSES

The article substantiates the theoretical component of the definition of «health-preserving technologies» and defines their place in the modern educational space. A model of an integrated lesson on the topic «Crowd» is proposed, which summarizes and systematizes students' theoretical knowledge of the outlined topic, as well as consolidates their ideas about models of human behaviour in the crowd during the analysis of paintings (Matthias Grunewald «Mocking of Christ») and fiction literature (R. Bradbury «Smile»). Health-preserving technologies have been revealed, using which teachers will be able to form health-preserving competencies of students.

Сучасна освіта характеризується широким впровадженням новітніх технологій у навчально-виховний процес, сприятливих для успішного розвитку, саморозкриття та самореалізації особистості. Серед них чільне місце посідають «здоров'язберігаючі технології», адже здоров'я громадян в Україні є одним із складників національного розвитку. У зв'язку з цим збереження та зміцнення здоров'я молоді – головне завдання соціальної програми нашої держави. «Здоров'язберігаючі технології» – предмет дослідження таких науковців, як Т. Бичкової, М. Безруких, О. Бутакової, Є. Пужаєвої, М. Смирнова, І. Соколової, В. Сонькіна, І. Чупахи та ін. «Здоров'язберігаючі технології» – це технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та виховання особистості в навчальному закладі, та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей студентів та гігієнічних норм, відповідність навчальних та фізичних навантажень можливостям студентів.

Здоров'язберігаючі освітні технології науковці поділяють на організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні, навчально-виховні, лікувально-оздоровчі, соціально-адаптаційні та особистісно-розвивальні.

Мета статті – використовуючи потенціал технології забезпечення безпеки життєдіяльності (за С. Постоєнко) [3, с. 6], узагальнити й систематизувати знання студентів з теми «Натовп», закріпити їх уявлення про моделі поведінки людини в натовпі, аналізуючи твори живопису та художньої літератури.

Натовп як соціальна небезпека – широко розповсюджене явище в суспільстві, яке загрожує життю і здоров'ю людей. Натовпом називається велике скупчення людей, які вийшли на вулицю або зібралися в приміщенні, та їхня поведінка є протиправною і являє собою небезпеку як для тих осіб, що перебувають у натовпі, так і для осіб, що знаходяться поза натовпом [2, с. 79]. Специфічною ознакою психології поведінки в натовпі є здатність особистості «розчинятися» у ньому, втрачати індивідуальні риси внаслідок неглибоких власних переконань. Цей процес розвивається на підсвідомому рівні. Дії людей у натовпі майже не залежать від їхнього освітнього та культурного рівня.

Науковці розрізняють 4 види натовпу:

1. Випадковий – група людей, увагу яких привернула яка-небудь подія, наприклад, ДТП. 2. Експресивний – група людей, згуртована прагненням спільно висловити свої почуття: радість на весіллі, горе на похоронах, солідарність на мітингу або маніфестації. 3. Конвенційний – група людей, котрі є учасниками масових розваг (глядачі, вболівальники): їх об'єднує цікавість до дійства, на яке вони реагують згідно із традиційними ритуалами та нормами (звідси і походить назва «конвенційний», тобто такий, що передбачає угоду). 4. Діючий – група людей, що виконує фізичні дії. Діючий натовп буває: агресивним (масові агресивні дії людей, наприклад, самосуд натовпу над злочинцем); панічним (масова втеча людей від небезпеки); корисливим – оволодіння якимись цінностями (наприклад, пограбування магазинів під час стихійних лих, мародерство); повстанським – дії натовпу, зумовлені обуренням проти влади (об'єднання людей проти утисків) [2, с. 79].

До спільних рис натовпу належать наступні:

1. Натовп – це завжди велика група людей.
2. Натовп існує протягом досить короткого часу, тому не встигає розмежуватися за своїми симпатіями чи антипатіями.
3. Люди в натовпі перебувають у безпосередній близькості, що дає їм змогу підтримувати між собою слуховий і зоровий контакт, володіти однією і тією ж інформацією, відчуваючи при цьому реакції одне одного на зовнішні стимули. Взаємний вплив людей у натовпі сприяє створенню єдиного настрою («колективної душі» – за Г. Лебоном).
4. Натовп, відчуваючи свою єдність і силу, може швидко радикалізуватися, змінюючи характер й спрямованість своїх дій. Натовп позбавлений ієрархічного поділу, тобто всі люди всередині натовпу є рівними, відмінності між ними знівельовані.

Натовп як небезпечне соціальне явище ніколи не переставав хвилювати як науковців, так і митців у різних країнах світу. Зокрема,

стражденний шлях Ісуса Христа на Голгофу, який був оточений натовпом ворогів, відображений у численних малюнках відомих живописців. До зображення цього болісного момента у житті Христа звернувся й німецький художник Маттіас Грюневальд, який у 1504 (прибл.) році написав картину «Наруга над Христом». Ця картина має доволі рідкісний іконографічний сюжет. В Євангелії розповідається, що після зради Іуди в Гефсиманському саду варта призвела Христа в будинок первосвященника Кайафи і всю ніч чинила над ним наругу. Знущаючись над його пророцтвами, стражники одягли на його очі пов'язку і, б'ючи по обличчю, вимагали вгадувати, хто бив.

Глядача вражає на полотні натовп римських солдат, який знущається над ув'язненим Христом. Солдати шаленіють від власної жорстокості. У кожного з них немає сумління в тому, що вони справедливо карають зухвальця, який постав проти існуючого закону і порядку. Характерно, що в Ісуса зв'язані не тільки руки – у нього зав'язані очі. Неначе мучителі не хочуть, щоб жертва бачила їх. Але вони даремно побоюються, їхні обличчя неможливо запам'ятати: перекошені криком, спотворені злістю, вони позбавлені індивідуальних рис. Це обличчя єдиного, агресивного організму. Натомість Грюневальд зображує Христа в образі людини, сповненої величавої лагідності і терпіння. Мальовниче рішення покликане справити сильне враження на душі глядачів своєю навмисною різкістю, напруженістю, холодними, висвітленими тонами, їхнім дисонансом. Грюневальд мислить як живописець, відкриваючи емоційну значимість колориту, його здатність бути носієм стихії почуттів. Тож мистецтвознавці говорять про можливий вплив на Грюневальда великого нідерландця Гуго ван дер Гуса, який помер за десятиліття до перебування Грюневальда в Червоному монастирі біля Брюсселя. На картині видно фігуру Йосипа з Ариматеї, який намагається умовити пихатого стражника пожаліти Христа, а також скорботне обличчя іншої людини, що, благаючи, взяла того ж стражника за плече. Юрмище фігур посилюється занепокоєнням кольору, і все це супроводжується різкими звуками флейти і ударами барабана, що їх робить людина, яка стоїть у глибині зліва.

Отже, розглядаючи цей шедевр живопису, можливо пояснити і сформулювати особливості психології натовпу: а) втрата індивідуальності та особистої відповідальності кожного; б) зниження інтелекту і посилення емоцій; в) наявність лідера; г) легке піддавання навіюванню; д) швидка зміна настрою.

Дослідити специфіку людської поведінки у натовпі можливо, звернувшись до аналізу психологічної новели «Усмішка» (1962) американського письменника Рея Бредбері. Невеликий за обсягом прозовий епічний науково-фантастичний твір має зовнішній (зображення незвичайної події в житті міста) і внутрішній (еволюція душевного стану героя) сюжети. Письменника цікавлять не стільки наукові відкриття і фантастичні пригоди, скільки люди. Тому можна вважати «Усмішку» психологічним твором.

В основі новели – акт вандалізму – знищення мешканцями міста духовних цінностей епохи Відродження у зв'язку з їх ненавистю до минулої цивілізації, наслідки якої вкрай жахливі: «Міста – купи руїн, шляхи від бомбардувань – наче пилка вгору – вниз, поля ночами світяться, радіоактивні» [1, с. 317]. Митець водночас художньо досліджує психологію кожного учасника події, використовуючи різні прийоми: діалоги, символи, деталі, екскурси в минуле, контраст, парадокс, гротеск, сарказм та ін.

Образний ряд в «Усмішці» витриманий на контрастах. Темрява протистоїть світлу, крики – тиші, людина – цивілізації, потворне – красі. Герої також заряджені боротьбою протилежностей. Крізь людську душу проходить тріщина. Одні, як, наприклад, керівники владних структур міста, котрі очолюють акт вандалізму, провалюються в прірву бездуховного існування; інші, хоча і вважають, що ще знайдеться людина, у якої «душа горнеться до гарного» [1, с. 318], і «підлатає цивілізацію» [1, с. 318], свідомо стають на сторону перемагаючого Зла, і тільки у деяких починає пробуджуватися почуття прекрасного, здатне врятувати світ.

Хлопчик Том – головний герой новели – на першому етапі, за нашими спостереженнями, був байдужим до прекрасного. Його характер вирізнявся неабиякою жорстокістю і непохитністю. Не було видно рис, притаманних гарному вихованню, тобто Том нічим не відрізнявся від інших людей, котрі його оточують. Він легко піддається загальному впливу натовпу і тому був готовий спотворити видатний шедевр Леонардо да Вінчі.

Як показує аналіз тексту, не відаючи про те, що собою являє твір мистецтва, душу хлопчика переповнює почуття жаданої злоби і гніву: він, як і інші учасники події, «з розширеними зіницями», «засмаковуючи», «накопичуючи слину» [1, с. 318], просувався вперед до картини. «Серце Тома, – пише Бредбері, – билося часто-часто, і земля палила його босі п'яти» [1, с. 318].

Другий етап настає з того моменту, коли Том починає цікавитись виглядом картини, яку всі так жадають пошматувати. Саме відтоді він почав вирізнятися з поміж інших, бо їм зовсім неважливо було знати, що потрібно знищити, аби це було рук людини.

Проте душевна напруга хлопчика зростає, коли він зустрічає диво, над яким час не має влади. Лише два штрихи знадобилися письменнику, щоб передати цю зміну: «Том завмер!.. у нього пересохло в роті!» [1, с.318].

Потрясіння настільки сильне, що він не може відвести очей від усмішки жінки на картині, ніжної і водночас сумної. І як наслідок – повільно лунають слова Тома: «Вона ж гарна!» [1, с. 318]. Навіть ганебний вчинок Грігсбі не в змозі розірвати єдності двох поглядів, яка з'явилася миттєво. І Том, «відповідаючи на погляд жінки, – вказує Бредбері, – відчував, як калатається його серце, а у вухах неначе лунала музика» [1, с. 319].

Настає момент духовного осяяння. Вдало використаний повтор фрази: «Вона гарна!» [1, с. 319] – закріплює відчуття руху думки хлопчика. Його охоплює почуття любові й глибокої поваги до великого і вічного надбання

людської художньої практики. І вже ні тиск присутніх, ні загроза арешту не можуть примусити його здійснити потворний вчинок.

«Але хлопчик, – пише Бредбері, – не встиг і отямитися, як натовп, гукаючи, штовхаючись, борсаючись, поніс його до картини» [1, с. 319].

Для найбільш емоційного змалювання жахливої події письменник звертається до прийому парадоксу та добирає слова, що найповніше розкривають психологічний стан Тома, котрий опинився серед цього дикого людського потоку. Не тільки через загальне відчуття страшного шарварку досягає він цього, а й через зооморфізми, метафоризацію та образне порівняння: «Натовп вив, і руки дзьобали портрет, наче голодні птахи» [1, с. 319].

Проникаючи глибше у внутрішній світ хлопця, автор описує, що саме «Том відчув, коли його понесло, наче швидкою течією» [1, с. 319].

У наступну мить Том діяв уже несвідомо. Він, «сліпо наслідуючи інших, простяг руку, схопив клапот лисніючого полотна, смикнув та впав..., а отямившись, стояв принишклий неподалік цієї свистопляски... На поклик Грігсбі він не відповів нічого, тільки, схлипуючи, побіг геть... і стиснута в кулак рука була захована під куртку» [1, с. 319]. Деталь (жест Тома) допомагає письменникові передати найтонші нюанси дитячої психології: закріпити момент зміни, що відбувався у свідомості героя. Іскра любові, котра зародилася в його душі, вже не залишить хлопчика.

Душевна рівновага настає тільки тоді, коли, осяяний світлом місяця, Том, лежачи в ліжку, побачив на маленькому клаптику ту частину картини, де було зображено чарівну усмішку Мони Лізи.

Американський мислитель завершує дослідження таїни дитячої психології, як і новели в цілому, мотивом надії. Він сподівається, що в пробудженій душі Тома назавжди залишиться добро і краса людини, яка живе в гармонії з природою. Життєстверджуюче звучать останні рядочки твору: «Том тихо повторював про себе знову й знову: «Усмішка, чарівна усмішка». За годину він усе ще бачив її, навіть після того, як обережно склав та заховав. Він закрив очі, і знову у темряві перед ним – Усмішка. Лагідна, щира, вона була там і тоді, коли він заснув, а світ був охоплений німою тишею, і місяць плив у холоднім небі спочатку вгору, потім вниз, назустріч ранку» [1, с. 320].

Отже, в образі головного героя Р. Бредбері втілює своє уявлення людини майбутнього, в душі якої палає промінець добра і краси. Внутрішня еволюція Тома відображає основну думку новели – людина може залишатись людиною тільки завдяки гармонії з природою та культурою – духовним надбанням людства.

Прозріння Тома, котрий тягнеться до прекрасного, протистоїть у новелі сталій негативній позиції до мистецтва мешканців міста, які під впливом соціальних життєвих негараздів поступово втрачають свою людську природу і перетворюються на натовп. Об'єктом їх ненависті стає картина «Мона Ліза» Леонардо да Вінчі. Характерною прикметою натовпу є те, що він позбавлений ієрархічного поділу – всі люди в середині великої

групи людей є рівними, відмінності між ними знівельовані, вони нібито стають однією істотою з надіндивідуальними психічними рисами та властивостями. Зооморфізми, метафори та порівняння «Натовп вив, і руки дзьобали портрет, наче голодні птахи» [1, с. 319] виразно підкреслюють цю його особливість. Натовп можна охарактеризувати як тимчасове об'єднання великої кількості людей, що мають безпосередній контакт між собою та майже ідентично реагують на надзвичайну подію у місті. Це натовп діючий (агресивний). Соціальні негаразди, які існують у суспільстві, зробили об'єктом його ненависті прекрасне. Абсурд життя призвів до абсурдної поведінки мешканців міста майбутнього.

Нестандартна форма роботи, застосування здоров'язберігаючих технологій сприяє формуванню у студентів навичок використання психолого-педагогічних прийомів, методів, підходів для розв'язання завдань збереження і зміцнення здоров'я людей, отримання необхідної професійної підготовки для роботи в цьому напрямі.

ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Гончарова Н. О. Особливості проведення психофізіологічної експертизи особистості. *Психологія і особистість*. Полтава-Київ, 2021. № 2(20). С.71-81.
2. Харченко А. С. Психологічні особливості благополуччя студентів різних профілів підготовки. *Молодий вчений*. Херсон, 2021. № 4 (квітень). С.175-178.
3. Юдіна Н. О. Дослідження особливостей полімотивації студентів. *Наука і освіта*. Одеса, 2014. № 6. С. 143-148.

Моспан Н. В. (Київ, Україна)

ПОЄДНАННЯ НАВЧАННЯ І ДОСЛІДЖЕННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ

Есе зосереджується на таких питаннях: Як ВНЗ можуть збагатити синергію між викладанням і дослідженням? Як поєднання викладання та досліджень може допомогти університетам вплинути на державну політику?

Mospan N. (Kyiv, Ukraine)

LINKING TEACHING AND RESEARCH AT UNIVERSITY

The essay focuses on the following questions: How can HEIs enrich synergies between teaching and research? How can linking teaching and research help universities impact public policy?

The specific feature of the academic staff at any higher education institution (HEI) is that they combine two functions – teaching and researching. Academic staff are academic professionals responsible for planning, directing and undertaking academic teaching and research within HEIs [1]. Besides, the academics are competent in a particular scientific field. They are responsible for conducting research and presenting the findings at conferences and publications to prove their competence and scientific degree (PhD).